

CYMELIA ZE STAREJ SZAFY

*Zarys historii wojennej
41-go Suwalskiego
Pułku Piechoty
imienia
Marszałka Józefa Piłsudskiego*

ze zbiorów
Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej
w Suwałkach

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Wstęp

Julian Stachiewicz (1890-1934)
Generał brygady, szef Wojskowego Biura
Historycznego.
Zdjęcie z zasobu Narodowego Archiwum
Cyfrowego.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego na polskim rynku wydawniczym pojawiły się niewielkie objętościowo publikacje omawiające wojenną historię polskich pułków w latach 1918-1920.

Inicjatorem powstania serii było Wojskowe Biuro Historyczne, a pieczę nad całością sprawowali pośrednio kolejni szefowie biura – m. in. generał brygady Julian Stachiewicz. Przy czym należy zaznaczyć, że od strony merytorycznej pracami nad wydawnictwem kierowali: major Stanisław Rutkowski, major Adam Borkiewicz, major Jerzy Dąbrowski, kapitan Bolesław Waligóra, kapitan Tadeusz Teslar oraz Maria Bortnowska. Dołączył do nich major Stanisław Biegański.

Publikacje, zgodnie z wcześniejszymi założeniami, ukazywały się w dwóch etapach – seriach, tj. pierwsza seria, w ramach której wydano 156 zeszytów (przewidziano zakończenie publikacji do 1929 r.). Seria druga, która zaczęła ukazywać się od 1931 roku, miała obejmować 47 zarysów formacji działających, a ponadto zamierzano omówić historię tych oddziałów, które z różnych względów przestały istnieć (wydanie przewidziane na 1932 r.).

Pełna informacja na temat planów wydawniczych obu serii znalazła się w publikowanych kolejno w latach 1928 i 1931 programach wydawnictwa. Okazało się przy tym, iż seria pierwsza objęła 158 formacji wojskowych. Zakładano, że zarys oddziałów wydawany w pierwszej serii będzie ukazywał się tak, *by najpóźniej w dniu święta pułkowego wypadającego w okresie DZIESIĘCIOLECIA wojska, każdy pułk posiadał wydaną swoją historję*¹. Co ciekawe, koszty związane z wydaniem *Zarysu*... w znacznej części samodzielnie finansowały poszczególne omawiane oddziały.

Jak czytamy w *Programie wydawnictwa* z 1928 r. jego celem było:

- wystawienie pomnika wysiłkowi organizacyjnemu i bojowemu naszego wojska w dobie Zmartwychwstania Ojczyzny,
- związanie pułków z ich tradycją².

Programy wydawnictwa z lat 1928 i 1931.
Źródło: Federacja Bibliotek Cyfrowych.

¹ J. Stachiewicz, *Program wydawnictwa*, Warszawa 1928, s. 7.

² Tamże, s. 3.

Graficznie wygląd serii opracował i wykonał **Wojciech Tadeusz Jastrzębowski** (1884-1963) - artysta plastyk, profesor architektury wnętrz, działacz kulturalny, legionista, członek Polskiej Organizacji Wojskowej, uczestnik I wojny światowej.

Projektował m. in. sztukę użytkową i grafikę, był autorem wielu nagradzanych prac³. Jako ciekawostkę można dodać, iż należał do współzałożycieli Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego „Cepelia”.

W *Programie* wydawnictwa (1928 r.) czytamy, iż projekt okładki przygotowany przez Jastrzębskiego był wspólny dla wszystkich pułków. Natomiast *poszczególne bronie odróżniać się będą barwami ornamentu. Niezależnie od tego pułki, posiadające na chorągwiach i sztandarach krzyże orderu „virtuti militari”, będą miały ten zaszczytny znak umieszczony na okładce*⁴.

³ Zob. biogram Wojciecha Jastrzębowskiego w „Polskim Słowniku Biograficznym” 1964, T. 11, s. 74-76.

⁴ J. Stachiewicz, *Program ...*, s. 11-12.

W zbiorach suwalskiej biblioteki znalazło się 5 zeszytów wydanych w okresie międzywojennym, a omawiających historię oddziałów związanych z Suwałkami lub Suwalszczyzną, tj.:

- 1 Pułku Ułanów Krechowieckich im. płk. Bolesława Mościckiego,
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/show-content/publication/edition/51492?id=51492&dirids=11>
- 2 Pułku Ułanów Grochowskich im. gen. Józefa Dwernickiego,
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/34310/edition/51493/content>
- 3 Pułku Szwoleżerów Mazowieckich im. płk. Jana Kozińskiego,
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/31565/edition/48822/content>
- 4 Dywizjonu Artylerii Konnej,
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/31928/edition/49171/content>
- 41 Suwalskiego Pułku Piechoty im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.
<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/32673/edition/49912/content>

Wymienione wydawnictwa obecnie są dostępne w zbiorach czytelnicy suwalskiej biblioteki publicznej. Ponadto, jak udało się nam ustalić, w zasobach cyfrowych polskich bibliotek można dotrzeć do zdigitalizowanych wersji wymienionych publikacji.

W okresie powojennym na rynku wydawniczym ukazywały się również reprinty niektórych wydań międzywojennych omawianej serii, czyli *Zarysu Historii Wojennej Pułków Polskich 1918-1920*.

ZARYS

G.Z. Region

Zarys historii wojennej 41-go Suwalskiego Pułku Piechoty imienia Marszałka Józefa Piłsudskiego / opracowanie Ludwik Smoleń.

Warszawa : Wojskowe Biuro Historyczne, 1929. - 45, [1] strona ; 24 cm.

(Zarys Historji Wojennej Pułków Polskich 1918-1920)

41 Suwalski Pułk Piechoty im. Marszałka Józefa Piłsudskiego ; Piechota - Polska - 1918-1939 ; Wojna polsko-bolsz. (1918-1920)

Zarys historii wojennej 41-go Suwalskiego Pułku piechoty imienia Marszałka Józefa Piłsudskiego zakupiono na aukcji antykwarecznej w 1987 r. Wartość książki wyceniono na 19 tys. złotych. Ze względu na rok wydania oraz tematykę publikacja trafiła do czytelní, do tzw. Gabinetu Zbiorów Region.

Niewielka objętościowo broszurka liczy sobie zaledwie 45 stron. Obejmuje swoim zasięgiem chronologicznym lata od 1918 do 1920 r.

Omawia w sposób dosyć syntetyczny dzieje pułku, poczynszs od jego sformowania w grudniu 1918 roku, aż do walk w 1920 r. Jak czytamy: *Jako datę oficjalnego powstania pułku należy uważać 19 grudnia 1918 roku, w którym to dniu ukazał się pierwszy rozkaz organizacyjny 1-go pułku strzelców suwalskich. Od tego dnia szeregi pułku szybko zwiększały się przez napływ ochotników*⁵. W lipcu 1919 rok pułk strzelców oficjalnie przemianowano na 41 Suwałki Pułk Piechoty im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

⁵ *Zarys historii wojennej 41-go Suwalskiego Pułku Piechoty imienia Marszałka Józefa Piłsudskiego*, oprac. L. Smoleń, Warszawa 1929, s. 5.

Wydawcą *Zarysu historii...* było Wojskowe Biuro Historyczne (WBH). Jego początki wiążą się z Sekcją IV Historyczno-Wojskową Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. W skład WBH wchodziły następujące wydziały:

Wojskowe Biuro Historyczne (WBH), wojsk. instytucja nauk., działająca w Warszawie 1922–39 (do 1927 pod nazwą Biuro Hist. Sztabu Generalnego); powstało z połączenia Inst. Wojsk.-Hist. i Sekcji Hist.-Operacyjnej Oddziału III Nacz. Dowództwa WP; prowadziło prace badawcze nad pol. i powsz. dziejami wojen i wojskowości dawnej, I wojny świat., walk WP 1918–21; od 1927 podlegało mu Centr. Archiwum Wojsk.; organ: „Przegląd Historyczno-Wojskowy” (1929–38); szefowie: gen. J. Stachiewicz (1923–25 i 1926–34), gen. M. Kukiel (1925–26), płk T. Rakowski (od 1934).

- Wojen Dawnych,
- Wojny Światowej,
- Formacji Polskich,
- Wojny Polsko-Bolszewickiej.

Instytucja wydawała czasopismo „Przegląd Historyczno-Wojskowy”. Podlegała bezpośrednio Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych.

Źródło: *Encyklopedia wojskowa : dowódcy i ich armie, historia wojen i bitew, technika wojskowa*. [2]. N-Ż, red. A. Krupa, Warszawa 2007, s. 520.

Drukiem publikacji zajęły się warszawskie Zakłady Graficzne „Polska Zjednoczona” działające przy ulicy Nowolipie.

Zakł. Graf. „Polska Zjednoczona”, Warszawa, Nowolipie 2.

Całość w prenumeracie miesięcznej
wynosi 90 zł. (po 10 zł. miesięcznie)
Cena pojedynczej historii pułkowej
90 groszy

Zarys historii ... można było nabyć przede wszystkim w Głównej Księgarni Wojskowej (Warszawa) przy ulicy Nowy Świat 69, przy czym istniała możliwość prenumeraty miesięcznej, bądź też zakupu pojedynczego egzemplarza, wówczas jego cena wynosiła 90 groszy.

Wydany (w 1929 r.) na zlecenie Wojskowego Biura Historycznego *Zarys historii wojennej 41-go Suwalskiego Pułku Piechoty imienia Marszałka Józefa Piłsudskiego* opracował **Ludwik Smoleń**. Krótka nota biograficzna dotycząca jego osoby znalazła się w tomie 7 „Rocznika Augustowsko-Suwalskiego” (2007 r.). Czytamy tam m.in., iż urodził się (...) 14 lipca 1891 roku w Jasionowie koło Brzozowa. Był synem Władysława i Franciszki z Władyków. Ukończył gimnazjum i zdał maturę w Sanoku, następnie studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim. 6 sierpnia 1914 roku wstąpił do 5. Pułku Piechoty Legionów. (...) Brał udział we wszystkich bitwach i potyczkach 5. pułku, aż do jego rozwiązania. (...) Od października 1918 roku w POW okręgu plockiego. W styczniu 1919 roku przydzielony do suwalskiego okręgu POW jako komendant obwodu augustowskiego, następnie dowódca kompanii obserwacyjnych w Rajgrodzie, od 26 sierpnia 1919 roku w 41. Suwalskim Pułku Piechoty, 29 grudnia 1919 roku otrzymał awans do stopnia porucznika. Przeszedł szlak bojowy pułku, (...) 20 października 1920 roku awansowany do stopnia kapitana. (...) 1 stycznia 1927 roku mianowany majorem, do 1930 roku służył w 41. Suwalskim Pułku Piechoty, następnie był inspektorem PW i WF w DOK III w Grodnie⁶. Zmarł w Warszawie, został pochowany na Starych Powązkach. Inskrypcja nagrobna z płyty pionowej:

Ś. P.
PPUŁK LUDWIK SMOLEŃ
LEGIONISTA
ZM. 4. II. 1981 R. W WIEKU 90 LAT

⁶ J. Szlaszyński, *Organizacja i działania augustowskiego obwodu Polskiej Organizacji Wojskowej*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2007, t. 7, s. 72.

Powitanie 41 Suwalskiego Pułku Piechoty w Suwałkach, kolumna wojskowa na placu św. Aleksandra. Suwałki 24 VIII 1919, aut. Henocho Bernsztein.

Powitanie 41 Suwalskiego Pułku Piechoty w Suwałkach, grupa oficerów i suwalczan przed kościołem św. Aleksandra. Suwałki 24 VIII 1919, aut. Henocho Bernsztein.

Powitanie 41 Suwalskiego Pułku Piechoty w Suwałkach, oddział POW przed kościołem ewangelickim. Suwałki 24 VIII 1919, aut. Henocho Bernsztein.

Suwalskie Muzeum Okręgowe w swoich zasobach posiada bogaty zbiór fotografii dotyczących 41 Suwalskiego Pułku Piechoty. Niewielka ich część jest obecnie udostępniana w formie cyfrowej na stronie Muzeum im. Marii Konopnickiej (Suwałki), w zakładce: **Galeria. 100 lat niepodległości:** <https://mk.muzeum.suwalki.pl/100-lat-niepod-leglosci/>.

*Zachęcamy do obejrzenia
wirtualnej wystawy suwalskiego
Muzeum Okręgowego,
sukcesywnie aktualizowanej
i uzupełnianej o kolejne
fotografie ☺*

Powitanie 41 Suwalskiego Pułku Piechoty w Suwałkach, w środku Teofil Noniewicz i gen Wojciech Falewicz. Suwałki 24 VIII 1919, aut. Henocho Bernsztein.

Powitanie 41 Suwalskiego Pułku Piechoty w Suwałkach, pluton konnych wywiadowców pułku na placu św. Aleksandra. Suwałki 24 VIII 1919, aut. Henocho Bernsztein.

CIEKAWOSTKA...

W 1923 roku na rynku wydawniczym ukazała się *Ilustrowana Jednodniówka 41 Suwalskiego pułku piechoty*. Jej wydanie wiązało się z wręczeniem pułkowi sztandaru. Publikację redagował kapitan Henryk Gorgoń. Drukiem zajęła się suwalska drukarnia prowadzona przez Stanisława Milewskiego. *Jednodniówka...*, podobnie jak *Zarys historii...*, omawiała dzieje pułku oraz jego szlak bojowy. Atutem wydawnictwa były publikowane zdjęcia, niestety ich jakość po latach rozczarowuje. Tym niemniej warto sięgnąć po to wydawnictwo, zwłaszcza iż jest ono obecnie dostępne w formie cyfrowej na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej:

(<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/171328/edition/168155/content>, [Dostęp: 2021.03.22])

Suwalki witają żołnierzy pułku, podwieczorek w ogrodzie miejskim.

Oficerowie pułku w okresie wyprawy kijowskiej.

4 kompania w okopach pod Browarami.

BIBLIOGRAFIA

1. *Encyklopedia wojskowa : dowódcy i ich armie, historia wojen i bitew, technika wojskowa*. [2]. N-Ż, red. A. Krupa, Warszawa 2007.
2. Filipow K., *Suwalski epizod - fragment z dziejów 41 Suwalskiego Pułku Piechoty marszałka Józefa Piłsudskiego w kampanii wrześniowej 1939 r.*, "Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska" 1996, z. 10.
3. *Ilustrowana Jednodniówka 41 Suwalskiego pułku piechoty. Wydana w dniu wręczenia sztandaru*, red. H. Gorgoń, Suwałki 1923.
4. Jastrzębowski, „Polskim Słowniku Biograficznym” 1964, T. 11.
5. Skłodowski K., *Infrastruktura oraz „terenowe wyposażenie” garnizonu Suwałki (1922-1939)*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2007, t. 7.
6. Skłodowski K., *Suwalskie koszary*, „Jaćwież” 1999, nr 8.
7. Skłodowski K., *Wojsko garnizonu Suwałki*, [w:] *Suwałki miasto nad Czarną Hańczą*, red. J. Kopciał, Suwałki 2005.
8. Stachiewicz J., *Program wydawnictwa*, Warszawa 1928.
9. Stachiewicz J., *Program wydawnictwa : 2 serja*, Warszawa 1931.
10. Szlaszyński J., *Organizacja i działania augustowskiego obwodu Polskiej Organizacji Wojskowej*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2007, t. 7.
11. Tuliński A., *Oficerowie Biura Historycznego i Wojskowego Biura Historycznego w latach 1922–1939 (część 1)*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2019, nr 4.

Zapraszamy do korzystania z naszych zbiorów

Pracownia Digitalizacji i Historii Mówionej Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach
Ul. Emilii Plater 33 a
16-400 Suwałki
Tel. 87 565 62 46
digi@bpsuwalki.pl; <http://digi.bpsuwalki.pl/>